

नेवाःतयेगु मौलिक कला व राष्ट्रिय कला छगु हे खैइला?

डा. पूर्ण रत्न शाक्य

श्व च्वसू च्वयाया लक्ष नेवाःतयेगु पुलांगु मौलिक कलाया बारे छुं खँ सिइके नितिं खः । शुद्ध नेवाःतयेगु कला गज्यगु जुइ धकाः सिइकेगु नितिं खः । जि कला बिशेषग्यला मखु । अयेसाँ जिनेँ छम्ह नेवाः मचा, नेवाःजातिया दुजः जुगुलिं थःगु जातिया कलाया बारे सिइकेगु सयेकेगु जिग्यासा मने बुयावइगुला स्वभाविक हे जुल । श्व हे कारणं श्व च्वसू जिं च्वयागु जुल ।

श्रोतः जिं श्व च्वसू च्वयेत छुं खास श्रोतसाधनयात छयेलागु लमदु । थःहे नेवाः मचा जुगुलिं थः नेवाःसमाजे हुर्केजुया वयागु अनुभव हे श्व जिगु श्व च्वसूया आधार जुल । नापँ नेवाःतये सभ्यताया चिं ल, चा, निभा नापं श्व सभ्यतालिसे ला व लुसिया स्वापु दुपिं स्वनिगःया बहुमत वर्ग नापं भुमिपुत्र धकाः धायेका वयाच्चँपिं ज्यापु वर्गया जीवन शैलीयात नं छुं भति ज्या कया ।

कलाया ज्या छु?

कला धैइगु चीज मनूयात जीवन हना वनेत मदयेकं मगाःगु चीजला खहे मखु।मनूयात मदयेकं मगाःगुला नयेत्वनेपुनेच्वनेया चीज हे खः। नयेत्वनेपुनेया चीज गातलायेकि नापं नापं थःके आर्थिक साधन ल्यँदःसा तिनि मनूया कलाप्रति मिखा वनिगु खः। मखुसा मनूतये कला प्रति ध्यान वनि मखु।उकें कलाया ज्या मनूतयेगु जीवनया स्टरयात छत च्वये छेयेगु जूवनि। कलां मनूतयेगु च्वनेगु थायेबाये नापं जीवन शैलीयात बांलाका बिइ।मनूया जीवनयात न्ह्याइपुका बिइ।

नेवाः व कला

नेपाःमित सकसिनं सिउगु खँ थ्व खःकि नेवाःजाति धैइपिं तसकं कला प्रेमीपिं खः।नेवाःतयेगु कलाँ हे नेपाःदेया प्रतिनिधि याना च्वंगु दु धकाःनं सकनिसं स्यु। संसारे नेवाःतयेगु कला मेमेगु जातितयेगु कला थें मखु।नेवाःजातिया कला धर्म लिसे ला व लुसि थें क्वातुगु स्वापु दु।नेवाःतयेगु कलायात प्रतिनिधियाइगु वास्तुकला, काष्ठकला, धातुकला, चित्रकला (पौभा) ईत्यादिया नमूनात यें, यल, ख्वपःदेया पुलांगु लायेकु, व लायेकुलिइ दुने च्वंगु सँग्रहालायेले मिखा ब्बल धाःसा फुक्कं हे धर्म लिसे स्वापु दुगु कलात्मक चीजबीजं जक

जाया च्वंगु खनेदु।धात्थेहे धर्म लिसे स्वापुदुगु कला नेवाःतयेगु
पुलांगु मौलिक कला खइला?

मनूया विकास व कला:

मनूया विकासे तहतह दयाच्चनिं। मनू न्हापा थःगु म्वायेत उद्यमि
जुइ। थः वंशज बढेयायेगुलिइ उद्यमि जुइ। थुपिं निगु ज्यायात
नं कला मखुसे नयेत्वनेपुनेच्चनेया चीजत माः।अस्तित्व बचेयायेगु
ज्याये या वंशज ल्यंकेगु ज्याये प्रत्यक्ष रुपं मनूतयेगु ध्यान भौतिक
साधनयात मुंकेगुलिइहेजक केन्द्रित जुइ। धर्म प्रति ध्यान
वनिमखु।धयागु मतलब धन मुंकेधुनधाललायेकि तिनि मनूया मिखा
धर्मे नापं नापं मेमेगु खेले ध्यान वनिगु खः। थौं कन्हेनं धर्म
धकाःयाना वया च्वंपिं मनूत धनीपिंहे जक अप्वः खने दु। गरीवपिनि
धर्म धकाः धाःसां मनंनिसें धर्म यायेहे फ़ैइमखु। मनूया बिकासया
सिलसिलाये धर्म-कर्मया ज्या धन-सँपत्ति कमायेयायेगु ज्या धुंकाहे
तिनिजक धर्मया खँ न्हयोनेच्चंवइगु जुइ। थ्व खँयात कया
बिचाःयातधाःसा स्वःनिगःले दुनेच्चंपिं नेवाःतयेगु कलाया इतिहासनं
छलंग जुया वइ। नेवाःतयेगु इतिहास, सँस्कृतियात भतिचा ख्वांउगु
मिखां स्वल धाःसा नेवाःतयेगु पला अर्थिक साधन मुंकेगुलिइहे नेवाःत

तसकं उद्यमी जुया च्वंगु खंके फइ।उपमाया लागि थन नेवाःतये
पुलांम्ह द्यः बुंगमती करुणामयया उपमा छगु न्हयथने।करुणामय
धैइम्ह द्यःला माहायान बौद्ध धर्मया बोधिसत्व जुल। करुणा धैइगु
छगु बोधिसत्वया गुण जुल। स्वनिगःले नेवाःतयेसँ करुणामययात
करुणाया गुण हासिल यायेत धकाः प्रत्यक्षरुपं मानेयाना वयाच्वंगु
खनेमदु।करुणामयला स्वनिगःले आकसं वा वयेका वा सयेका बिइम्ह
नयेत्वनेयायेत धन्दा मदयेका बिइम्ह द्यः धकाः मानेयाना वया च्वंगु
खः। पुलांगु वंशावलिइ, लिच्छविकाले आकसं वा मवःया अनिकाल
जुबले जुजु मानदेवं वसुवन्धु गुभाजु व ललित ज्यापु नापं वर्तमान
आसामया छगु ईलाका कामरुप धैइगु थासँ करुणामययात स्वनिगःले
सालाहःगु धकाःधइगु बाखँ च्वयातःगु खनेदु। थ्व करुणामय द्यः
मानेयायेगु ढंगं हे नेवाःतयेगु जीवन शैलीयात खुलस्त याना च्वंगु
दु। थनं नेवाःत थःपिनिगु वंशज या अस्तित्व बचे यायेगु
लिइ तसकं उद्यमि जु धकाः धैइगु खँ करुणामयया बाखँनँहे प्रमाणित
या।दे या जुजु, जनता निखलं थःगु दे हे त्वता नेवाःतयेत अनिकालं
बचेयायेगु कुतयात धैइगु थ्व बाखँया सार जुल। अले थ्वहे बुंगमती
करुणामयया मुर्तियात हानं छक क्वथीक स्वल धाःसा करुणामयया
मुर्ति करुणा दुम्ह द्यःया ख्वा थें मच्चंगुनं खंके फइ।थ्व द्यःया

मुर्ति तसकं हे पुलांगु शैली (प्रिमिटिव स्टाइल) दयेका तःगु खनेदु । श्व
सुँ नामिह् कलाकारं दयेका तःगु मुर्ति थें नं मच्चँ । श्व करुणामयया
मुर्तिला न्ह्याम्ह छम्हसिनंनं चा छकु ज्वना दयेकेत कुतयात धाःसा
दयेके फइगु श्व मुर्तिया आकार खनेदु ।

स्वनिगःले निता किसिमया कलाया धारा

स्वनिगःले निता किसिमया कलाया धारा न्ह्याना च्वंगु खनेदु ।

१- याकनं स्यनिगु कच्चापदार्थ छयेला दयेकिगु कलाः याकन स्यनिगु
कच्चापदार्थ छयेला दयेकिगु कलाया धारथुके च्वये च्वयागु
करुणामयया मुर्तिथें चायात छयेला मुर्ति या प्रतिमा दयेकेगु
जुल । खला करुणामयया मुर्ति दयेकिइपिं मनूत अपायेसकं
खनेमदु । थथे चायात छयेला दयेका तःगु मुर्तितनं थौं-कन्हेला
करुणामयया मुर्तियात त्वःता मेमेगु मुर्तित स्वयेगु हे काचाक्क मदये
धुंकल । चा थें ताहाकेक मल्यंनिगु कच्चापदार्थया रूपे नेवाःतयेसँ
जाकिचुँयातनं निरन्तररूपं ज्या कया वयाच्वंगु दु । यःमरि पुन्हिबले,
नेवाःतयेसँ जाकिचुँयात छयेला यःमरि, हासाज्वँ, फँज्वँ, मयेज्वँ
व खिचाया प्रतिमा दयेका वया च्वंगु दु । थुपिं प्रतिमात नेवाःतये
नयेगुत्वनेगु चीजं दुखः मजुइमा धकाः थःगु भकारी

या ढुकुटिइ प्यन्हुतक ब्बइ या स्वथनिं।थुपिं प्रतिमात ताहाकेक लेनिमखुगुलिं कलाया रुपे स्वयेगु मनूतेगु मिखा मवं। तर करुणामयया मुर्ति दयेकेगु चा जुइमा यःमरि दयेकेगु जाकिचुँ जुइमा थुपिं नितां नेवाःतयेगु आधारभूत सभ्यताया चिँ खः। सकसिनं स्युगु खँ खःकि स्वनिगःया बाग्मतीया ल, स्वनिगःया नाइगु चा व लुमुसेच्चंगु निभालं याना थन भुमिपुत्रत ज्यापुतयेसँ वा पिना जाकि सयेका नेवाःसभ्यतायात ब्बलंकल।करुणामयया मुर्तिया कच्चापदार्थं चा व यःमरिया जाकिचुँ नं नेवाःसभ्यतायात प्रतिनिधि याना च्वंगु दु।थुपिं लोककलाहे नेवाःतयेगु मौलिक कला मखइला?

२-ताहाकेक ल्यनिगु कच्चा पदार्थयात छयेला दयेकिगु कलाः मेगु छगु ताहाकेक लेना च्वनिगु कच्चापदार्थयात छयेला दयेकिगु कलात्मक वस्तुत जुल। उपमाया लागि काष्ठकला, धातुकला, चित्रकला जुल। थुपिं कलातयेसँ औपचारिकरूपं नेवाःतयेगु नापं नेपाःदेयात प्रतिनिधित्व याना च्वंगु दु।अयेसाँ थ्व नेवाःतयेगु कलाया इतिहासे न्हुगु कलाहे जुवनिं।छाये धाःसा, जिं च्वये च्ययार्थे नेवाःसभ्यता स्वनिगःया बाग्मतीया ल, नायुगु चा व लुमुगु निभाले दिना च्वंगु खः।थ्व हे सभ्यतानाप आकर्षित जुया थी थी मनूत थी थी ईले जःलाखःला

थासँ स्व निगःलये दुने दुहाँ वल । ऊपमाया लागि लिच्छवि, शाक्य,
 मल्ल अथेहे मेमेपिं जातित इत्यादि जुल । थुपिं कालान्तरे नेवाःजुया
 वन । स्वनिगःले वया नेवाःजुया वंपिं मनूत स्वनिगःया सभत्यां जक
 मखुसे सँदेया राजधानी ल्हासां पटनातक स्वाःगु हिमाल वारपार
 यायेगु बनेज्याया पुलांगु लँपुँ छपुनँ स्वनिगःलं नेपाःव सँदेया सिमानाया
 नाका कुति व किरोंग जुया वना च्वंगु दुगुलिंनं पिनेयापिं मनूत
 यक्को यक्को आकर्षित जुया स्वनिगःले दुहाँ वःगु खने दु । श्व
 लें स्वनिगःया जःलाखःला इलाकाँ मनूत गुँपिं चित्रकारया रूपे,
 गुपिँ ल्होंकमिया रूपे, गुँपिं ज्यामीया रूपे, गुँपिं ब्यापारीया रूपे
 वःगु दयेमा । थथे पिने वःपिं मनूत पूर्णरूपं नेवाःजुइ मफुपिं नेवाःत
 नं नेवाःतयेगु पुचले आतकं छगु निगु वर्गत खने दनिं । गथेकि
 नेवाःमुस्मांत भासया आधारं नेवाःजुइफत तर रिटिरिवाजं इपिं नेवाः
 जुइ मफुनि । श्व नेवाः मुस्मांतेगु उपमां हे स्वनिगःले पिने वःपिं
 मनूत नेवाःजुइगु प्रोसेस त्वाःमदःनिं धैइगु खँ प्रमाणित याना च्वंगु
 दु । मुस्मांतयेसँ थःपिनित नेवाःमुस्मां धकाःदावीयानावःसाँनं नेवाःतयेगु
 नेवाःमुस्माँतयेसँ नेवाःराष्ट्रिय नखः म्हपुजा ईत्यादि मानेयाःगु खने
 महु । थथे स्वनिगःले पिने दुहाँ वःपिं मनूतयेसँ ज्वना वःगु कला
 यात नेवाःजातियागु राष्ट्रिय कला धकाः धाःसाँ नेवाःतयेगु पुलाँगु

मौलिक कला धाये जिइला?

निकर्षः

मौलिक कला गज्यागु कला यात मानेयायेगु धायगु? छगु जातिया
मौलिक कला धैइगु व कला जुइमा गुगुकि उके छगु जातिया
दुजःत सकसिगुनँ ल्हा दयेमा धैइगु जिगु निजी विचाःजुल । थौं कन्हे
धयाच्चंगु नेवाःकला ताहाकेक म्वाना च्वनिगु कच्चापदार्थयात छयेला
दयेका तःगु कलात जस्तै धातुया मुर्तित, धातुया थलबलत, सिंया
इया, लुखा, कापःया पौभा ईत्यादि । थुपिं कलात्मक वस्तुखे बांलाक
मिखाब्बलधकाःधाःसा स्वनिगःया भुमिपुत्र धायेका वया च्वंपिं
ज्यापुवर्गतयेगु प्रत्यक्ष ल्हा खंके थाकुइ । ज्यापु वर्ग तयेगु ल्हाला
चाया सामाने जक सिमित खनेदु । गथेकि ठेमी, ख्वपे, अले यल
च्यासले च्वंपिं ज्यापु तयेसँ चाया थलबल दयेकु । थ्व हे चायात
कया ज्यापु तयेसँ छगु जमानाये बंगद्यःया मुर्ति थें जागु मुर्तित
या प्रतिमात दयेकावःगु जुइमा । तर थौं कन्हे अज्यगु मुर्तिया प्रतिमा
नमूनात न्हयःने स्वयेगु खनेमदये धुंकल । ज्यापु वर्गतयेगु ल्हा जक
मदुगु मखुकि धनीपिं ज्यापु तयेसंनं थःपिं च्वनेगु छँयात
नेवाःकाष्ठकलाँ इया लुखा सजेयाना जीविका चलेयाना वःगु यें

यल ख्वपदेसे छचाखेरं मिखाब्बल धाःसाँ अप्वः खंके थाकुइ ।
 बरु ज्यापु वर्ग तयेसँ थःपिनि मंका गुठिया छँयात काष्ठकलाँ
 सजेयाना, हान धातुया आगंद्यः स्थापना याना पूजा-आजा याना
 वया च्वंगु खंके थाकुइ मखु । श्व पुजा-आजा यायेगु धैईगु चलन
 नं ज्यापुत पिने वःपिं मनूतेगु संगते वया प्रभावित जुया श्व चलन
 अपनेयागु धैईगु खँ अपुक अनुमान यायेफु । ज्यापु वर्गत धैइपिं तसक
 स्वतन्त्र प्रेमिपिं मनूत खः । ज्यापुतयेगु जीवन शैली तसकं सरल
 खनेदु । नापं थःगु चित्तँम्हगु चीज न्हयागुनँ हासिल यायेत थयेमज्यु
 अयेमज्यु धकाः धाइमखुपिं नँ खः । धर्मया कडा निती नियम ज्यापु
 वर्गतयेत अपायेसकं लागु मजू । हिन्दु धर्म कच्युगु लभा, प्याज,
 अयेला श्वँ निषेध यासां श्व नियमयात ज्यापु तयेगु मनयात
 त्याकेमफु । हिन्दु आदर्शकथं मिसाया सदाँ छम्हहे जक भात जुइमा
 धइगु खँनँ ज्यापु वर्गयात लागु मजू । छम्ह भात त्वता मेम्हेसिथाये
 पेनं व्नेगु चलन नं म्हिगःतक दनिगु खः । मेगु छगु खँ स्वनिगःले
 लिपा लिपा तक लेना च्वनिगु धातुकला, काष्ठकला, चित्रकला
 ईत्यादि ताहाकेक लेना च्वनिगु जुया सकसियां मिखा वना च्वन । अथे
 लेनिमखुगु वस्तुयात छयेला दयेकिगु कलायात मिखा ब्वया
 मवः । खला जाकि चुं छयेला प्रतिमात दयेकेगु कला अबुं कायेया

लहाति, माजुं भऊमचाया लहाति, माँ नं म्हयायेमचाया लहाति सेनाकेना
बिया थ्व कला ब्यापक रुपं री-साइकल जुया नेवा:जातिया दुने
सर्वब्यापिरुपं बाँलाकहे निरन्तररुपं न्हयाना वयाच्चंगु दु। गथेकि
म्हपूजायात नेवा:त सकसिनं सर्वव्यापि रुपं मानेयानावयाच्चवंथें हे
ख: । थ्व नेवा:जातिया दुज:त सर्वब्यापिरुपं दयेकेस:गु कलाहे नेवा:तयेगु
मौलिक कला मखइला?